

Osmansko, a naše

Kako su slavili Novu godinu, kako su živeli stanovnici država nastalih na prostoru Osmanskog carstva početkom prošlog veka, na međunarodnoj izložbi "Gradovi u pokretu"

U Ataturkovoju Turskoj Nova godina je bila značajan praznik, a imućnije porodice proslavljale su je na balovima. Istim povodom u Beogradu slavilo se uveliko pre dočeka. U tadašnjoj Kneževini Srbiji, a potom i u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, novogodišnji praznici su započinjali katoličkim, potom je sledio pravoslavni Božić, a završavali su se proslavom Nove godine po Julijanskom kalendaru. U Sarajevu, Nova godina tada nije bila značajan praznik, Bajram je imao primat.

Kako se slavilo, ali i kako se živelo u ovim krajevima posle raspada Osmanskog carstva, može se videti na putujućoj izložbi "Gradovi u pokretu – postosmansko nasleđe" u Istorijском muzeju Srbije u Beogradu. Na oko 200 fotografija beogradskih glasila "Politika" i "Vreme", i istanbulskih "Džumhurijet" i "Akşam", ispričana je priča o svakodnevnom životu u Beogradu, Sarajevu, Istanbulu i Ankari dvadesetih i tridesetih godina prošlog

veka, i o rađanju novih nacionalnih država na ruševinama Osmanskog carstva. Izložba istražuje kako su obnavljani centralni delovi gradova koji postaju pozornica za političke programe novih vladara, kako je stvaran moderan građanin uz pomoć masovnih sportskih manifestacija, prikazuje nove trendove u odevanju i ponašanju, a takođe i svakodnevnicu koja se u čaršiji odvijala kao da nikakvih promena nije bilo.

Izložba je rezultat međunarodne saradnje u okviru naučno-istraživačkog projekta "Vizuelni pristup istraživanju svakodnevnice u turskim i jugoslovenskim gradovima 1920-ih i 1930-ih" Univerziteta u Bazelu. Premijerno je prikazana u Bazelu. Cilj izložbe je da zapadnoj Evropi prenese jugoslovenska i turska istorijska iskustva osporavajući rasprostranjene predrasude prema velikim imigrantskim grupama u tim zemljama. U regionu izložba teži da doprinese međusobnom razumevanju i da pozove na javnu

raspravu o osmanskome nasleđu. U projektu su učestvovali Muzej Jugoslavije i Mehmed Akšamija, profesor fotografije Akademije likovnih umjetnosti u Sarajevu. Autorka izložbe je dr Nataša Mišković, profesorka na bliskistočnim studijama Univerziteta u Bazelu.

Izložba je koncipirana kao svojevrsna zagonetka: izložene su samo fotografije, bez potpisa, što posetioca podstiče na istraživanje i odgonetanje u kom gradu je snimljena koja fotografija. Odgonetka je u katalogu, a po rečima autorke izložbe, na taj način je naglašena teza da svi ovi gradovi imaju mnogo više zajedničkog nego što danas pretpostavljamo:

"Želela sam da sprečim ljude da gledaju samo slike iz svog grada, već da ih sve posmatraju ravnopravno. Oduzela sam tekst, što nije istorijski način razmišljanja, kako bih podstakla posetioce da se upuste u ispitivanje postosmanskog urbanog pejzaža, da probaju da pogode koji je grad. Na početku ovog projekta bilo je

DETALJI SA IZLOŽBE: Muškarac i žena sa sela prolaze pored kafane Mala Slavija (Aca Simić i Raka Ruben)

komentara – zašto nas poredite sa Turskom, nećemo da imamo veze sa tim, mi smo okrenuti ka Evropi", kaže Nataša Mišković, inače rođena u Švajcarskoj, dodajući da se sa ovakvim stereotipima sretala i prilikom ranijih poseta Srbiji. "To što je prljavo na ulici, to je zato što su ovde bili Turci. Ti Turci su sa jedne strane bili privlačni, a sa druge nešto negativno i strano. Želela sam da se bavim ovim prostorima, a najviše me je zanimao svakodnevni život ljudi, to je danas na zapadu mejnstrim u istorijskoj nauci. Već sam se bavila Beogradom u 19. veku i istraživala sam ko je tu živio, kako je grad izgledao pre nego što je postao glavni, koristila sam lična dokumenta, prepiske, dnevnike, sudske spise... Ciljano sam tražila priče koje govore o nekim događajima kroz teme koje su me zanimale – odnos muš-

koliko ima pacova. Sada pravimo Zeleni venac, modernu, čistu, higijensku pijacu, pod sanitarnom kontrolom."

Osim što su se izgrađivali, Sarajevo, Beograd, Istanbul i Ankara su se i zabavljali. Njihovi stanovnici su, na primer, voleli putujuće cirkuse, popularni su i izbori za najlepšu devojku, objavljuju se i fotografije slobodnije obučene dama, ponekad samo u donjem vešu, ali bitno je da su to strankinje, nikako "naše". Slobodno vreme se provodi na konjskim trkama, fudbalskim utakmicama. Bogatiji piju pivo, a siromašni rakiju. Dobrostojeće dame na pijacama su moderno obučene, a prodavačice, seljanke – tradicionalno. Prisutan je kult sporta, sletovi u čast vladara. Na fotografijama se vide i posledice Velike krize, narodne kuhinje, deca čistači cipela, Albanci kaldrmaši koji svuda po bivšem Osmanskom carstvu grade kaldrmisane puteve. Štampa je izveštavala i o posmrtnom sprovodu Kemala Atatürka,

sredstvima, popisom stanovništva, zabranom pića, pušenja, bacanja smeća, te neke sitne promene ali povezane sa pokušajima da se napravi red i kontrola nad ljudima. Promene u školstvu i organizovanje velikih sportskih manifestacija u čast države bili su, takođe, vidovi izgradnje nove države i potreba vladara da se potre ono što je bilo pre. Kult vođe, nekog ko rešava probleme, i dalje je aktuelan i to na celom postosmanskome području", kaže Nataša Mišković.

Iako je i na izložbi vidljivo koliko su ova četiri grada bila slična na početku 20. veka, osmansko nasleđe je imalo negativan kontekst, po rečima autorke izložbe – zbog već pomenutog nastanka nacionalnih država i hladnog rata. "Dugo smo razmišljali šta da predstavimo kao simbol nacionalnog preporoda. Svaki grad ima spomenik vladara na konju. U Beogradu, na Trgu Republike, postavljen je prvi spomenik jednog čoveka u javnom prostoru. Naime, u Osmanskom carstvu zbog religioznih razloga nije se smelo oblikovati ljudsko biće u javnom prostoru. Oni koji su bili bogati, koji su putovali, imali su i slike i fotografije, ali su one ostajale u njihovim kućama. Obrenovići su imali svoje spomenike na Topčideru, ali samo unutar bašte. Prvi spomenici u Istanbulu su posvećeni Atatürku, a čuveni i prvi u javnom prostoru je na trgu Taksim. Čuven je i Atatürkov spomenik na konju u Ankari, ispred Etnografskog muzeja. Zato smo odlučili da simbol ove izložbe, kao simbol nacionalnog preporoda, bude vladar na konju."

U Bazelu, gde je izazvala veliko interesovanje, izložba je dovela u pitanje neke od pretpostavki zapadnog sveta o ovim prostorima. Fotografija koja je izazvala najviše pažnje je ona na kojoj su dve devojke, jedna sa zarom a druga bez njega, moderno obučene. "Posetioci izložbe nisu mogli da shvate kako njih dve mogu da budu zajedno. Postoje žene koje su pokriveno i koje su moderno odevene, ali da one mogu da budu prijateljice, to nije poznato", dodaje Nataša Mišković. U Beogradu će izložba ostati do 28. januara, a potom putuje u Sarajevo, Istanbul... ¶

SLADANA DIMITRIJEVIĆ

Foto: Dobriša Damjan

karaca i žena, odlazak muslimanskog stanovništva i dolazak hrišćana u grad, koji su bili konflikti, kakav je bio odnos elite i siromašnih... A onda me je zainteresovalo šta se dešavalo sa drugim delovima i drugim gradovima Osmanskog carstva i tako je nastala ova izložba", dodaje autorka izložbe.

Svaka fotografija je jedna priča. Mnoge su i danas aktuelne. Izdvajamo fotografiju pijace koja je na prostoru današnjeg Studentskog trga postojala do dvadesetih godina. Na njoj je pas koji lovi pacove. Nataša Mišković objašnjava da je fotografija bila deo propagande. "Ukidamo staru pijacu zato što je nehigijenska, vidite

kao i o dočeku tela kralja Aleksandra...

Nataša Mišković ističe da rađanje nacionalnih država na etničkim principima, zajedničkom jeziku i veri ostavlja i posledice. "U Turskoj dolazi do etničkog čišćenja stanovništva, a sve što nije tursko se zabranjuje. Bilo je i pobuna i sukoba u Maloj Aziji, čije se posledice osećaju i danas. Migracije su takođe posledica etničkog čišćenja, naročito posle povlačenja Turaka iz Beograda, kada sultan nije dopustio da njegovi podanici budu pod srpskom vladom, pa ih je povukao. Na fotografijama su vidljivi i pokušaji u svakodnevici da se izgradi država – kako kontrolisati ljude modernim

Tekst je nastao u okviru projekta Udruženja novinara Srbije "S muzejima kroz izložbe – Upoznavanje muzejskog nasleđa Srbije". Projekat je sufinansiran iz budžeta Republike Srbije – Ministarstva kulture i informisanja. Stavovi izneti u podržanom medijskom projektu nužno ne izražavaju stavove organa koji je dodelio sredstva